

LA INDÚSTRIA DEL CALÇAT ALS SETANTA

Xavier Amat Montesinos

Si els anys seixanta i setanta varen ser determinants per al desenvolupament industrial del calçat, el clima d'incertesa arribaria a partir de 1976 i 77, anys de canvi polític, però també de canvi econòmic. La democràcia aconseguia desemmascarar uns aires de crisi que sobretot, al tram final del franquisme, intentaven ocultar a la població i en concret a una oposició cada vegada més forta. La caiguda del règim donaria lloc a una major transparència informativa amb la que la gent s'assabentaria de la realitat de la crisi.

Al Festa 79, J.M. Bernabé i M.A. Fabra ja feien referència a la crisi del model d'industrialització de les Valls del Vinalopó, però, i sobretot, a la crisi del calçat. Açò és, una forta descapitalització d'aquest subsector industrial, una caiguda de les exportacions de la que es culpava a l'estat del món arran de la crisi del petroli de l'any 73, i una marginació del govern central cap a la indústria alacantina en general i al calçat en particular.

Edifici de la FICIA. Març 1979. Font: Diario de la Ficia.

«Ante esta situación no cabe esperar que mejore la liquidez de las empresas, ¿para qué?; ni que se mejore la comercialización de las materias primas, ni que la desgravación fiscal se cobre puntualmente, si luego en las ferias no se vende un par y el mercado español está ya sobresaturado. A qué responde pues el hacer antesala en Madrid, esperando ser recibidos por ministros y cancilleres» (J.M. Bernabé i M.A. Fabra, 1979).

No eren temps de prosperitat per al calçat, i això que pocs anys arrere l'activitat tocava sostre amb els seus índexs més elevats d'exportació i d'ocupació de mà d'obra. Moltes varen ser les circumstàncies per arribar fins a aquesta

situació de crisi, des d'un complex context nacional marcat per la transició política i econòmica, una decadència de l'activitat mercantil al món, una estructura empresarial i uns empresaris desfasats o, simplement, un suport del Govern que mai va existir. Motius com aquestos son els que ens motiven a conèixer el grau de certesa de la crisi, les mesures per a evitar-la per part del Govern i el rebuig a aquestes per part de l'oposició, sindicats i moviments juvenils aprofitant una llibertat d'expressió recentment encetada. En definitiva, un repàs a l'ordenació industrial de la nostra comarca per part dels poders polítics i algunes de les postures que adoptaren els treballadors i sindicats d'ací, que per aleshores tenien un poder de concentració i una mobilització social envejable, possiblement, la més forta de la província alacantina.

Ocupació intensiva de mà d'obra. Grup de treballadores de la fàbrica de Lito als anys setanta

L'ORIGEN DE LA CRISI

El descens de les exportacions de parells de sabates seria la causa principal per a que aquesta indústria entrara en crisi. Les xifres totals d'exportació al conjunt de la nació varen ser de 75,1 milions de parells al 1979, açò és prop de 8 milions menys que a 1978 i quasi 17 milions respecte 1976. El comerç internacional estava molt debilitat per la recent crisi del 73 per la qual cosa aquest descens d'exportacions no va ser específic del cas espanyol, va afectar tant als productors europeus com als nord-americans.

Producció i comerç exterior del calçat espanyol 1976-82 (en milions)					
Anys	Producció	Exportació		Importació	
	Pars (de cuir)	Pars	Valor Ptes.	Pars	Valor Ptes.
1976	137	91.7	33.228	4.1	824
1977	144	84.2	38.108	3.8	981
1978	136	83.2	46.287	3.6	1.017
1979	127	75.1	48.044	6.6	1.804
1980	118	62.4	42.762	11.1	2.752
1981	125	70.7	58.249	7.7	2.223
1982	148	71.9	63.043	7.9	3.087

FONT: Libro Blanco de la Reindustrialización, pàg. 196.

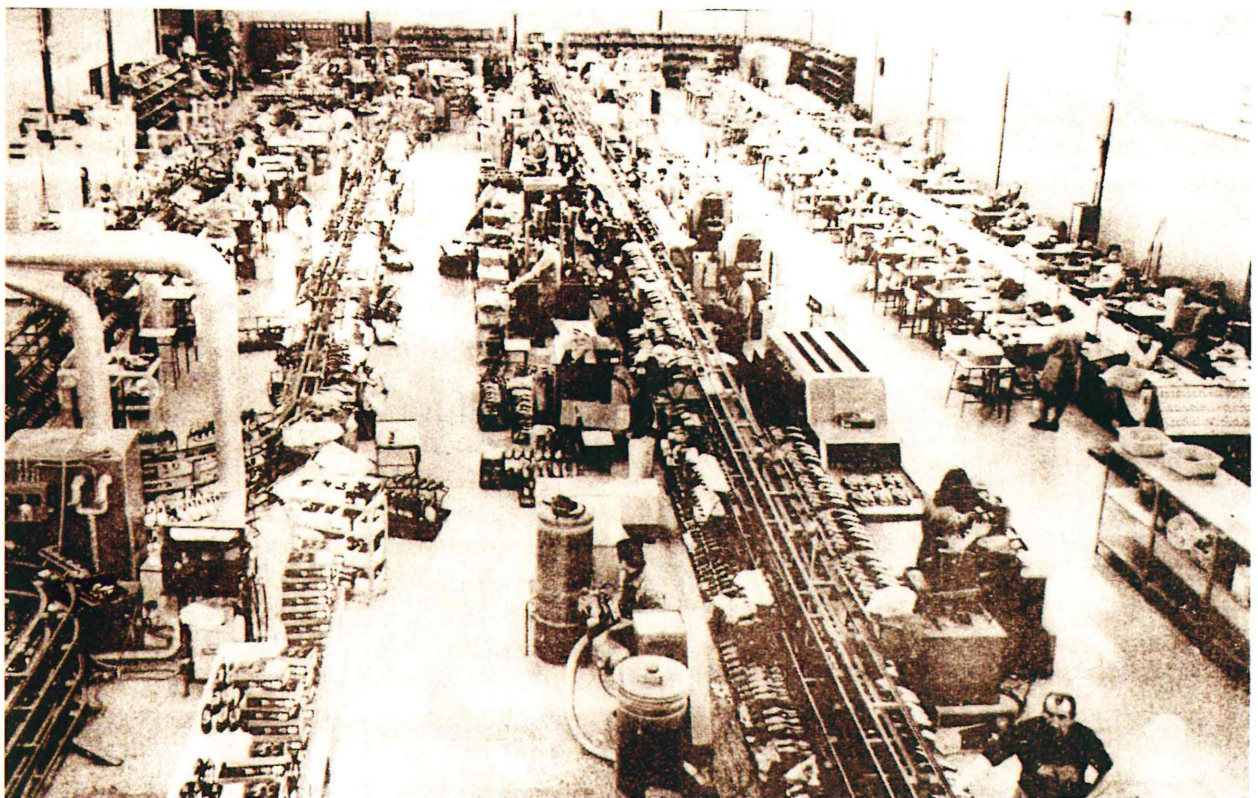
El problema del calçat espanyol no es fonamentava sols en la desfavorable evolució de l'economia mundial, bona part del problema era l'elevada concentració d'aquesta indústria a la província d'Alacant (56% de les empreses del sector) i l'excessiu abús que es feia de l'economia submergida, és a dir, els 15-20% dels treballadors clandestins que es dedicaven a la fabricació de calçat. En canvi, la majoria dels autors no senyalen aquestes com les causes prioritàries del problema, que semblen més bé una justificació per part del Govern. Parafraçant a Roque Moreno, els increments salarials a la segona meitat dels setanta, unit amb l'augment del preu de les matèries primeres a 1978, han tingut com a principal conseqüència la reducció dels beneficis empresarials, la pèrdua de competitivitat davant l'augment dels preus, la menor disponibilitat de capital per a noves inversions i agudització de l'economia submergida, molt unida al tipus d'organització de la fabricació: la subcontractació. Així, varen ser desenes de fàbriques, grans i petites, les que al llarg del període 1977-79, i més concretament al any 79, hagueren de declarar-se en crisi.

Treballadora en una cadena de fabricació de calçat. Font: Diario de la Ficia.

UN PROBLEMA D'ATUR?

Arribat el mes de juliol, les xifres estadístiques indicaven un atur per a la comarca d'Elda-Petrer de 2.120 persones. En dades absolutes suposava un creixement de 665 aturats més respecte al mes de maig (1.455), es a dir, en tan sols dos mesos l'atur havia crescut un 45,7%. D'aquestos, fins un total de 1.560 corresponien al subsector calçat-

Cadena d'una gran empresa de calçat. (Diario de la Ficia. 13 novembre 1979).

pell. Contràriament, el ritme d'ocupació al sector calçat a la resta de la província presentava un saldo positiu al mes de juliol (6.170 aturats) en comparació al de gener (6.729 aturats), posant en evidència les majors repercussions de la crisi en l'estructura empresarial de les Valls del Vinalopó en contraposició amb les altres comarques. En canvi, no pareixia coherent que, al mateix temps que les llistes de desocupats es disparaven, no ho feren també les demandes de treball. Aquestes últimes varen ser unes 150 al mes de juliol, quan als mesos anteriors es doblava aquesta xifra. Normalment es registraven entre 30 i 40 sol.licituts al dia, i ara hi havia dies que sols es feia una, cosa que faria dubtar sobre la realitat de la situació laboral a la nostra comarca.

«El campo de Elda estaba plagado de pequeños tallericos de calzado, en casas de campo y hasta chalets en los que se hacía faena para algunos empresarios.(...)¿Cuál es el paro real?(...)¿a qué se debe el incremento en el número oficial de parados? Sencillamente, a que las empresas cierran. Solamente en agosto, se produjeron en Elda 14 expedientes de crisis». (La Verdad, 7 de setembre de 1979.)

Per tant, estava clar que hi havia crisi, però no com a altres sectors industrials en els quals es resolldrien els problemes mitjançant la flexibilització de la mà d'obra, és a dir, despatxant treballadors. El calçat s'havia caracteritzat per ocupar abundant mà d'obra i així ho continuaria fent, encara que ara amb una estructura de fàbriques en bona part de reduïdes dimensions, que s'encarregarien de treballar a mode de subcontractació per a les grans empreses del sector, que cada vegada serien menys. Per tant, els problemes existents tal vegada estaven directament relacionats amb falta de preocupació del Govern; al parèixer, des de Madrid l'interès per la nostra província estava més a prop de les platges que de les fàbriques. La falta de polítiques per ordenar la indústria del calçat varen portar de cap tant a la patronal com als sindicats, i bona mostra van donar aquestos amb vagues, manifestacions i reunions amb ministres que poques vegades aportarien solucions.

EL PROGRAMA ECONÓMIC DEL GOVERN

El Govern donava a conèixer un nou programa econòmic a data de 14 d'agost de 1979. L'objectiu d'aquest era sanejar tota indústria amb símptomes de crisi, o al menys, això era el que donava a entendre el ministre Abril Martorell (ja que les referències al sector calçat pareixien poc menys que confuses). El programa es referia a la urgència de promoure la reconversió en sectors industrials en crisi que *«no es possible sense la intervenció i ajuda de l'administració»*. Suposant que el calçat seria u d'aquestos *«sectors industrials en crisi»*, obligava a pensar que s'inclouria en els mateixos, pel que s'acomplirien les premisses dels mitjans sabaters més optimistes, els qui confiaven en l'aplicació d'un pla per a sanejar la indústria del calçat dintre del nou programa econòmic.

«Extraña, sin embargo, que un sector como el del calzado, en crisis galopante, que figura en el segundo lugar del ranking exportador en nuestro país y que es vital en las relaciones comerciales con otros países –fundamentalmente los Estados Unidos– no haya merecido siquiera la más mínima alusión anunciativa por parte del superministro económico del Gobierno. La referencia, por el contrario, a otros sectores de grandes empresas evidencia que la administración se muestra más interesada en resolver los problemas económicos de los grandes consorcios industriales que de las pequeñas y medianas empresas. Al Gobierno parece importarles muy poco las críticas de que es el principal avalista de la CEOE y de los intereses de las multinacionales». (La Verdad, 16 d'agost de 1979)

La Compañía NINA

NECESITA

FABRICAS

- QUE ESTEN EN DISPOSICION DE EMPEZAR A TRABAJAR RAPIDO EN ZAPATOS DE PUNTERA Y TALON CERRADOS.
- OFRECEMOS, TRABAJO CONTINUADO PARA LAS FABRICAS QUE REUNAN ESTAS CONDICIONES.

Interesados, pueden llamar al teléfono 383940, o presentarse en la calle Cruz, núm. 4. Elda.

Exemple de com gran empresa aplica la seua producció al mètode de la subcontractació. (Diari La Verdad, 1 de Maig 1979)

D'aquesta manera es confirmaven els temors dels més crítics, que a la vegada advertien als empresaris per a que no quedaren expectants de les maniobres del Govern, que molt possiblement no actuarien en coherència amb les necessitats del sector calçat.

EL PAPER DELS SINDICATS

La realitat de la situació laboral a la nostra comarca els anys previs als programes de reindustrialització del Govern no es podria qualificar com a molt crítica com es pot arribar a pensar; la gent tenia treball i els joves, en bona part, deixaven els estudis per a incorporar-se a la feina perquè tenien millors expectatives. Així i tot, hi havia una important mobilització sindical i obrera encarregada de lluitar pel reconeixement absolut dels drets dels treballadors, unes ànsies de prosperitat que a les Valls del Vinalopó es manifestaven a la mínima oportunitat. Però, eixos interessos poques vegades eren comuns, la unitat solament arribava en casos puntuals en els que es defensaven els drets del treballadors davant la patronal. Per tant, al llarg de l'any els plans sindicals en contra de la crisi es presentaren cadascú per la seua banda, sense punts en comú y a vegades lligats a interessos polítics i econòmics.

La UGT plantejava com a causes de la crisi la falta de planificació, carestia de matèries primeres, revaluació de la pesseta i dificultats creditícies, causes que es veuen agreujades per «l'absoluta inoperància» del Govern. El pla urgent que proposava el sindicat requeria una negociació entre Govern, sindicats, patronal i partits polítics. La solució immediata per a donar eixida a la negativa situació econòmica de moltes empreses seria la liquidació immediata de les desgravacions fiscals, l'obertura de crèdits urgents que permeteren fer front als deutes immediats i moratòria del pagament de la Seguretat Social. Amb la finalitat d'aconseguir aquestos objectius la UGT es comprometia a forçar al Govern les negociacions, sense descartar la mobilització dels treballadors i ciutadans si les solucions no arribaven a temps.

La posició de Comissions Obreres era relativament diferent a la d'UGT, tenint em compte que el seu «*Pla de lluita contra l'atur*» es va presentar al febrer, prèviament a les eleccions generals i municipals de 1979. De manera que el discurs de la central sindical proposava als treballadors que votaren als partits obrers que defenien la línia sindicalista de CCOO. En el tema de l'atur laboral, proposava la creació d'una comissió de treball permanent integrada per representants dels sindicats que s'encarregaren de controlar l'aplicació, entre d'altres, de les hores extraordinàries per part dels empresaris, l'entrada de nous operaris a les fàbriques, el control dels cursets que s'impartien als treballadors i la negociació dels contractes eventuais amb la patronal.

Vinyeta publicada a *La Verdad* el 30 novembre 1979.

Trabajadores del Calzado

NUESTRO CONVENIO SE VA A NEGOCIAR

**Recoge la encuesta que se ha difundido
y contéstala en Asamblea de Fábrica
o con tus compañeros**

|||

LA UNION ES NUESTRA FUERZA

Direcciones para recoger la encuesta:

c/. Alicante n.º 20 Bajo izquierda - ELDA
c/. Travesía del Cristo n.º 6 - PETREL
Tomás «El Buji» - MONOVAR

Fulla informativa referent al conveni del calçat. 1979.

En el mes d'agost, les postures obreres s'aguditzaren com a resposta de l'estatut del treballador elaborat pel nou govern de la UCD. Sindicats i partits obrers consideraven que el nou estatut potenciava l'atur, les hores extraordinàries i el comiat lliure, retallava els drets dels treballadors en període de prova, afavorint l'atur juvenil. La crisi, llarg de trobar una eixida, cada dia acumulava nous inconvenients. Els sindicats no trobaven resposta del Govern per el mètode del diàleg, per la qual cosa l'any 1979 seria fecund en vagues (tant del calçat com de la construcció, funcionariari, professorat, etc.) i manifestacions que tingueren lloc repetidament al nostre poble.

ATUR JUVENIL

La problemàtica de l'atur juvenil al País Valencià va tenir una resposta prou acceptable per part de la societat al nostre àmbit. A la zona del Vinalopó s'estimaven uns 2.300 joves sense feina, d'un total de 70.000 al conjunt de la regió. Aquesta xifra estadística considerablement elevada, va ser el motiu pel qual joves de la nostra comarca, amb el suport d'agrupacions polítiques com el Partit Comunista, Moviment Comunista i Joventut Comunista i dels sindicats UGT, CCOO, USO i CNT, no dubtaren en manifestar-se per a pressionar al govern de la UCD. A la manifestació del primer de maig els joves tingueren un especial protagonisme;

«Solamente con la unidad de los marginados y la lucha de los jóvenes, podremos presionar al Gobierno de la UCD para que solucione el problema del paro juvenil y la falta de alternativas recreativas y culturales que hacen que hoy la juventud se sumerja en la marginación y el aburrimiento».
(La Verdad, 1 de maig de 1979)

Convocatòria al camp de futbol de Petrer per a tractar el conveni del calçat. 1979.

Las centrales sindicales cierran filas en busca de la unidad desde la que abordar la crisis

Las tres centrales iniciaron el "proceso de debate sobre la crisis del calzado" en los locales de USO. El próximo sábado habrá una nueva reunión.—(Foto CARLSON)

Sólo les separa el plantear, o no, movilizaciones

Mientras CC. OO. se muestra partidaria de esta acción, UGT y USO han expresado sus reservas.

Una veintena de dirigentes sindicales y políticos, en representación de las centrales UGT, USO y CCOO, por una parte, y del PCE, por la otra —no con miembros del PSOE ni de la UCD, a pesar de haber sido invitados—, se reunieron el pasado viernes, por la tarde, en los locales de USO para iniciar lo que se ha dado en llamar un proceso de análisis y debates en torno a la crisis en el sector calzado, al objeto de aglutinar criterios y de conjuntar unas bases de actuación resolutive de cara a la Administración central. Tal como infor-

mabamos hace unos días, se pretende con ello, y en un plazo no superior a un mes, presentar ante altos cargos de los ministerios más directamente implicados en la crisis una serie de alternativas asumidas plenamente por las distintas fuerzas sectoriales. Según pudo saber ayer LA VERDAD de fuentes fidedignas, las centrales estarían dispuestas a mantener un cambio de impresores con la patronal FICE con este mismo objetivo, a fin de presentar un bloque de peticiones lo más compactado y coherente posible.

Membres dels sindicats CC.OO., UGT i USO celebren una reunió per abordar la crisi del calçat. (Diari La Verdad, octubre 1979)

VIERNES- 1 DE JULIO
8 DE LA TARDE EN EL
CAMPO DE FUTBOL DE
LA VICTORIA-PETRE

ASAMBLEA DE TRABAJADORES
PETRE Y ELDA (PIEL)

TEMAS A TRATAR

-INFORMACION DE LA MARCHA
DE LAS DELIBERACIONES DEL
CONVENIO.

COMPANEROS-

-DEBATE AMPLIO SOBRE LOS
ULTIMOS ACONTECIMIENTOS.

PROXIMOS A LAS VACACIONES, ES IMPORTANTE
QUE CONOZCAMOS CON DETALLE LA MARCHA
DEL CONVENIO, QUE DISCUTAMOS CON LOS COM-
PAÑEROS DE FABRICA LOS DETALLES DE NUESTRA
NEGOCIACION.

LA PRENSA DIARIA NOS TIENE AL CORRIENTE
DE LOS ACONTECIMIENTOS, PERO DEBEMOS SABER
DE LA MANO DE NUESTROS REPRESENTANTES
TODO LO QUE OCURRE, PARA DECIDIR EN
TRE TODOS Y EN ASAMBLEA EL CAMINO A SEGUIR.
NUESTRO CONVENIO DEPENDE DE ESO, DEPENDE
DE LA PARTICIPACION DE TODOS NOSOTROS.

-POR UN CONVENIO JUSTO

-NO A LOS DESPIDOS

-VIVA LA UNIDAD DE LA CLASE OBRERA

ACUDE A ESTA CITA

Una manifestació contra l'atur juvenil va tenir lloc el 29 de novembre. Aquesta contava no sols amb el suport dels grups polítics i sindicals, també va ser promoguda per les regidories de joventut dels ajuntaments de Petrer i Elda. Aquesta manifestació es va centrar en la falta d'alternatives i realització personal de la joventut.

Altre fet curiós va ser el ocorregut el dia 13 de desembre. La notícia al diari «Información» apareixia textualment així;

«Siete personas encadenadas ante FICIA;

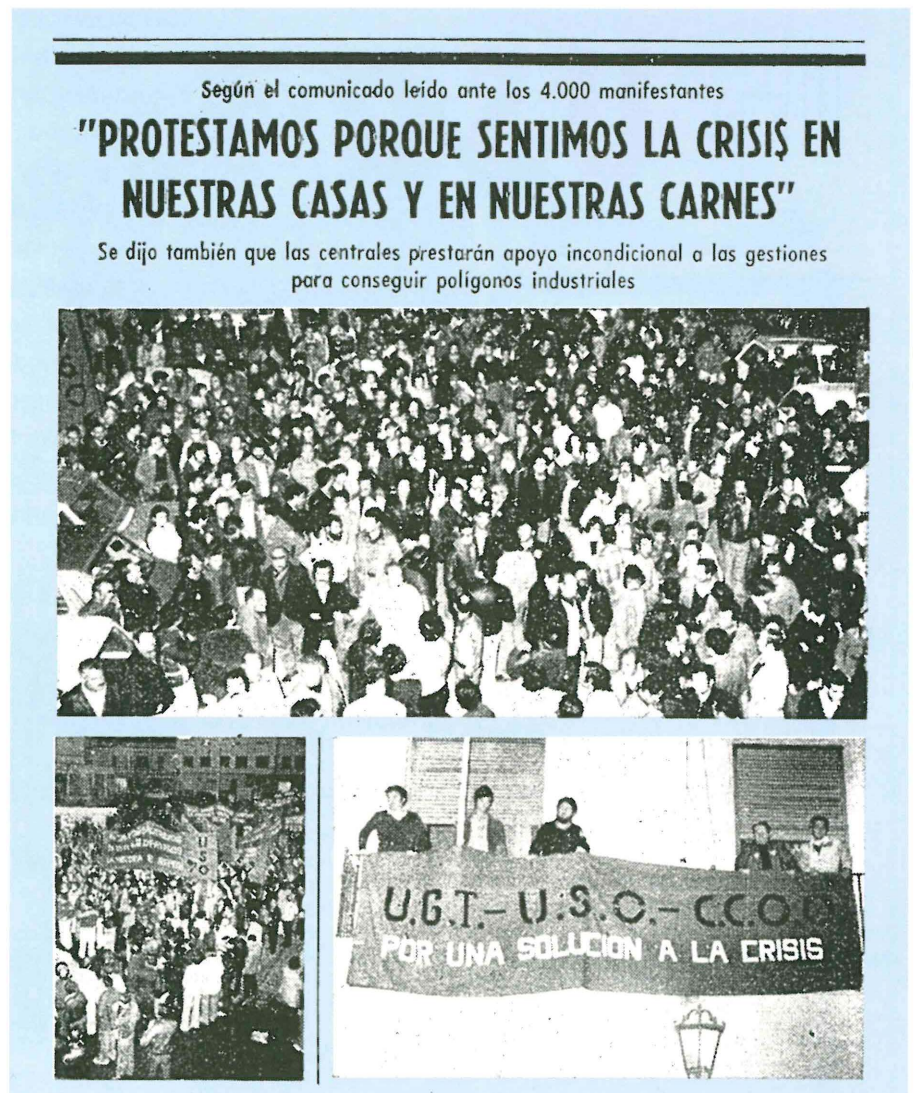
Alrededor de las 13 horas de ayer un grupo de jóvenes se estacionaron ante FICIA, encadenados a la puerta de acceso de vehículos. Posteriormente se concentraron unas

sesenta personas, portando diversas pancartas alusivas al paro juvenil, contra <el Estatuto de los Trabajadores UCD-CEO>, alusiones que se pregonaban también a través de equipos de megafonía, con lo que se llamaba la atención de los transeúntes, que fueron engrosando la concentración.

Al tratarse de un acto no autorizado, las fuerzas de Orden Público hicieron acto de presencia, procediendo a cortar las cadenas, lo que les llevó a emplear cierto tiempo siendo detenidos los siete encadenados, cuyos nombres son: Antonio Abellán, María Angeles Muñoz, José Esparcia, Vicente Segura, Antonio Barba, Amador Poveda y Francisco Amorós, concejal del ayuntamiento de Petrel, los cuales una vez prestada declaración ante las autoridades competentes fueron puestos en libertad.» (Información, 14 de desembre de 1979)

SITUACIÓ A FINAL D'ANY

Les taxes d'atur, llarg d'estancar-se, continuaren creixent al llarg de l'any, amb especial notorietat entre els mesos d'octubre i desembre. Durant els últims 60 dies de l'any 1.200 nous aturats es sumaven als ja més de 2.000 treballadors desocupats a Elda i Petrer. Pel que fa a tancaments de fàbriques, segons els sindicats, son varies de entre 80 i 110 treballadors, i altres de entre 25 i 70 les que ho feren durant aquest període. «Casi todos los días recibimos partes de expedientes de crisis en empresas más pequeñas, de menos de 15 trabajadores, pero ya son muchas» afirmaven els sindicalistes.

Manifestació demanant a l'administració solucions a la crisi. (La Verdad, novembre 1979)

USO

Unión Comarcal Valls del Vinalopó

Nuestros Problemas

UNIDOS
PARA SER
FUERTES
FUERTES
PARA SER
LIBRES

- La mujer y el trabajo a domicilio.
- Convenio piel.
- Asamblea prohibida
- Amnistia Laboral
- La formación: Soporte de Acción Sindical.
- Seguridad Social.
- El paro y el trabajo clandestino.
- A los empresarios del calzado

Portada d'un butlletí del sindicat USO. 1979.

Alcaldes i sindicats de la comarca es reuneixen per afrontar la crisi. (*La Verdad*, novembre 1979)

Van a solicitar entrevistas con Carlos Bustelo y Abril Martorell

Los alcaldes zapateros se reunieron ayer en Elda: ya hay un frente municipal para luchar contra la crisis.—(Foto CARLSON)

«Los pueblos del Valle se hunden en el caos más grande» manifestava l'alcalde eldenc. El mateix, en un document dirigit a les autoritats centrals, reclamava com a única solució possible declarar la comarca «zona de preferent localització industrial» amb la fi de donar un impuls a la creació de polígons industrials que afavoriren les economies externes a la nostra comarca, necessàries per a produir un clima industrial favorable a la instal·lació i permanència de fàbriques. S'apropaven els vuitanta i cabria esperar un canvi radical per millorar les expectatives fabrils de la comarca, els plans de reconversió i reindustrialització de la nova dècada serien determinants per a l'estabilitat econòmica a la zona.

Iván Villora

Encadenats en la Ficia. 14 de desembre de 1979.

BIBLIOGRAFÍA

- Bernabé, J.M. i Fabra, M.A. «Crisis al calzado: crisis al cuadrado» revista *Festa* 79. Petrer, 1979.
- Martínez Navarro, F. *Lucha obrera en las comarcas del Vinalopó. El movimiento Asambleario de 1977*. Centre d'Estudis Locals del Vinalopó. Petrer, 2000.
- Ministeri d'Indústria i Energia. *Libro Blanco de la Reindustrialización*. Madrid, 1983.
- Moreno Fonseret, R. *La crisis económica en la provincia de Alicante (1973-1983)*. Alacant, 1989.